TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun kustantajan pdf.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Linnossuo, O. 2019. Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltaminen sosaalialalle tuo asiakkaita taiteen taikapiiriin. Talk-verkkolehti, Hyve 5.4.2019.

URL: https://talk.turkuamk.fi/hyve/toiminnallisten-ja-taidelahtoisten-menetelmien-soveltaminen-sosiaalialle-tuo-asiakkaita-taiteen-taikapiiriin/

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a publisher´s pdf of the original publication.

To cite this, use the original publication:

Linnossuo, O. 2019. Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltaminen sosaalialalle tuo asiakkaita taiteen taikapiiriin. Online Magazine Talk, Health and Well-being 5.4.2019.

URL: https://talk.turkuamk.fi/hyve/toiminnallisten-ja-taidelahtoisten-menetelmien-soveltaminen-sosiaalialle-tuo-asiakkaita-taiteen-taikapiiriin/

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Outi Linnossuo
VTT, Sosiaalityöntekijä, Lehtori, Ekspressiivisen taidetyöskentelyn ohjaaja, Turun ammattikorkeakoulu

Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltaminen sosiaalialalle tuo asiakkaita taiteen taikapiiriin

Avainsanat: **kulttuurihyvinvointi, sosiaalialan työ, toiminnalliset menetelmät**

Toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltaminen ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen on kehittynyt osaksi sosiaalialan koulutusta ja työelämää. Ihmisten kohtaaminen vaikeissa elämäntilanteissa haastaa alan työntekijät kehittämään monipuolisia lähestymistapoja.

Monissa Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmissa voi opiskella toiminnallisia, taidelähtöisiä ja luovia menetelmiä osana opintoja mutta ei siinä laajuudessa kuin Turun ammattikorkeakoulussa. Opintojen laajuus on yhteensä 30 opintopistettä sisältäen kaksi 15 op:n moduulia.

Olen toiminut sosiaalialan töissä 30 vuotta ja olen nyt tyytyväinen siihen mitä ja miten työtäni teen. Kaikki se, mitä olen vuosien varrella työkseni tehnyt ja opiskellut, on läsnä nykyisessä työssäni sosiaalialan opettajan ja projektityöntekijän moninaisissa rooleissa. Kuvaan tässä artikkelissa omaa polkuani toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien soveltajaksi sosiaalialalla.

Sosiaalityö on ensisijaisesti vuorovaikutusammatti. Mitään merkittävää ei voi tapahtua, jos emme pysty luomaan hyvää vuorovaikutusta ihmisten kanssa. Hyvä vuorovaikutus on edellytys sille, että voimme olla avuksi toiselle ihmiselle. Yksinkertaista, mutta joskus niin vaikeaa.

Byrokraattisesta ympäristöstä toiminnallisuuteen

Nuorena vastavalmistuneena 23-vuotiaana sosiaalityöntekijänä sain ensimmäisen sijaisuuteni lastensuojelutyöstä. Kävelin sisään valtavan kokoisen virastotalon kolmanteen kerrokseen. Minulle näytettiin pieni toimistokoppi ja kerrottiin, että tässä on työhuoneesi: pöytä, kaksi tuolia, tietokone ja arkistokaappi täynnä tapauskansioita. Lisäksi sain tietää, että asiakkaani ovat pääsääntöisesti nuoria rikoksentekijöitä ja seuraavaan päivään oli buukattu asiakkaita. Mietin tuolloin, että miksi ihmeessä nuo nuoret rikoksentekijät tulisivat luokseni?

Uudessa työssäni koin valtavaa turhautumista sen suhteen, että työni oli sidottu tuohon virastomaiseen ympäristöön ja työaikaani kontrolloitiin kellokortilla. Olin opiskeluaikoina tehnyt sosiaalityön harjoittelut sekä byrokratiaympäristössä sosiaalitoimistossa että Lokki-projektissa virastojen ulkopuolella.

Lokki-projektissa kehitettiin virastojen ulkopuolella tapahtuvaa, seikkailukasvatuksen menetelmiin perustuvaa ennalta ehkäisevää työmuotoa. Olin päässyt kiinni toisin toimimisen maailmaan ja sen tuomiin mahdollisuuksiin. Työ nuorten kanssa virastojen ulkopuolella loi vuorovaikutukselle toisenlaisia mahdollisuuksia. Olin vapaa viranomaisen kaavusta.

Sain elää, mennä ja tehdä asioita yhdessä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Koin että työlläni oli merkitystä, koska pääsin hyvään vuorovaikutukseen ihmisten kanssa. Ja nimenomaan ihmisten kanssa eikä asiakkaiden. Asiakkaistaminen on minusta ongelmallista, koska siinä luomme jo asetelman rooleista työntekijöinä, viranomaisina ja asiakkaina. Se on jo lähtökohtaisesti valta-asetelma lastensuojelun sosiaalityössä.

1990-luvulla toiminnalliset menetelmät sosiaalityössä

Opiskelin lastensuojelutyön ohessa seikkailuohjaajaksi ja sain uusia toiminnallisia menetelmiä lasten, nuorten ja perheiden kohtaamiseen. Lunastin luvan olla osallisena heidän elämässään tekemällä asioita yhdessä heidän kanssaan. Seikkailukasvatusta kehitettiin voimakkaasti 1990-luvulla. Seikkailukasvatus on kasvun tukemista haasteellisen ryhmätoiminnalla, jolle asetetaan kohderyhmän tarpeiden ja tilanteen mukaiset tavoitteet. Seikkailutoiminnassa jätetään kuitenkin avoimeksi se, että lopputulosta ei voida ennakoida. Yllätykset ja muutokset toiminnassa ovat aina mahdollisia. Oleellista on tapahtumista johtuvien tunteiden tunnistaminen ja niiden jakaminen.

Oivallukset seikkailukasvatuksen vaikutuksista syntyvät usein mukana olleille vasta jälkikäteen. Välittömät vaikutukset liittyvät lähinnä ilmapiirissä ja yhteishengessä huomattuihin muutoksiin. Henkilökohtaisella tasolla taas tehdään havaintoja omasta roolista ryhmässä ja aktiivisesta tai passiivisesta toimintaan ryhtymisestä.

Seikkailuohjaajana minulle lankesi luontainen auktoriteetti ohjausosaamiseni avulla. Vanhempien kanssa istuimme leireillä iltanuotiolla ja jaoimme yhteisiä kokemuksia, elämyksiä, onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksia. Minulla on paljon arvokkaita muistoja siitä, miten Turun edustalla, Kulhon saaressa retkeillessä alakouluikäiset kovistytöt saivat olla taas lapsia ja kirmailla ympäri saarta ja yöpyä kanssani autiotalossa. Ne olivat hienoja yhteisiä hetkiä, jotka loivat hyviä vuorovaikutussuhteita lasten ja aikuisten välille. Myös me ohjaajat hitsauduimme hyvin yhteen yhteisen haasteiden äärellä. Pidin työstäni tällaisina vuorovaikutussuhteina.

2000-luvulla taidelähtöiset menetelmät nuorisotyössä

Vuosituhannen vaihteessa lähdin töihin isoon EU:n rahoittamaan moniammatilliseen projektiin, jossa kohdattiin 800 syrjäytymisriskissä olevaa nuorta. Työntekijöiden tehtävänä oli ohjata nuoria palveluihin, koulutukseen ja työmarkkinoille. Työssä piti pysähtyä nuorten tilanteisiin ja lisätä sekä omaa että nuorten ymmärrystä omasta tilanteesta.

Lähdin opiskelemaan ekspressiivistä taidetyöskentelyä, koska tarvitsin jälleen lisää työvälineitä nuorten kohtaamiseen. Ekspressiivinen taidetyöskentely perustuu humanistis-fenomenologiseen filosofiaan. Filosofiaan liittyy tulkinnan vapaus ja vastuu. Vain ihminen itse voi tulkita omaa luovaa prosessiaan ja ottaa siitä vastuun. Ekspressiivisessä taidetyöskentelyssä integroidaan eri taidelajeja tukemaan yksilöiden ja ryhmien kasvuprosessia.

"Ekspressiivisessä taidetyöskentelyssä yhdistetään kuvien tekemistä, kirjoittamista, runoutta, musiikkia, kehon liikettä ja draamaa. Kaikissa ihmisissä on paljon mielen ja sielun fenomeeneja eli hahmoja, asioita, kokemuksia, tunteita, joista emme ole tietoisia."

Tiedostamattomien asioiden purkaminen ja prosessointi on vaikeaa. Taidetyöskentely auttaa tiedostamattoman näkyväksi tekemistä, purkamista ja prosessointia yksin ja yhdessä toisten kanssa. Ekspressiivisen taidetyöskentelyn ryhmään osallistujilta voi saada ja muille voi antaa palautetta ennakkoon sovittujen toimintatapojen mukaisesti.

Ryhmään osallistuminen ei edellytä aikaisempaa kokemusta taidetyöskentelystä. Työskentely ei perustu taiteen osaamiseen vaan luottamukseen oman kasvun mahdollisuuksista taiteen keinoin. Luottamus prosessiin on tärkeää, Trust the process. Olin sosiaalityön opiskelujen loppuvaiheessa tehnyt viimeisen tenttini kirjasta Sosiaalityö taiteena, Social work as Art. Kirjoissa kuvattiin vuorovaikutusta taiteen kaltaisen taitona, jossa taitamisen lisäksi on mukana myös taiteen taikaa. Kiinnostuin koko ajan lisää soveltavan ja osallistavan taiteen mahdollisuuksista sosiaalityössä.

2010-luvulla sosiaalialan koulutus ja toiminnallinen oppiminen

Nykyään opetan toiminnallisia ja taidelähtöisiä menetelmiä sosiaalialan koulutusohjelmassa Turun ammattikorkeakoulussa. Opetamme toiminnallisten tiimin opettajien kanssa kaksi moduulia eli yhteensä 30 opintopistettä vapaasti valittavia syventäviä toiminnallisia ammattiopintoja. Ensimmäisessä 15 op:n moduulissa opiskellaan kehollisia, tarinallisia ja kuvallisia menetelmiä soveltaen niitä eri kohderyhmille. Jälkimmäisen 15 op:n moduulin painotus on nuorten kanssa tehtävässä työssä sekä koulukuraattorin työhön tarvittavien valmiuksien oppimisessa.

Toiminnallisten menetelmien oppiminen perustuu omaan kokemukselliseen oppimiseen ja opittujen taitojen soveltamiseen asiakastyössä. Toiminnallisten menetelmien opetuksessa koen, että ammatillinen historiani yhdistyy näkemykseen siitä, miten sosiaalialan työtä vuorovaikutusammattina on hyvä tehdä. Ammattilaisten tehtävä on päästä hyvään vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa ja mahdollistaa heille kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi tuleminen moninaisin menetelmin.

Hankkeista kohti monialaisia tiimejä taiteen soveltamisessa

MOMU-projekti (Moving Towards Multiprofessional Work) alkoi vuoden 2015 syksyllä ja päättyi kesällä 2018. Projektissa oli mukana neljä eri korkeakoulua Suomesta, Espanjasta, Virosta ja Englannista. MOMU-projektin koulutukseen osallistuneet opettajat ohjasivat moniammatillisesti järjestettyjä kursseja opiskelijoille. MOMU-projektissa opettajat oppivat sosiaali- ja taidealan parityönä ohjaamaan monialaisia opiskelijatiimejä ja luovimaan erilaisten ammatillisten identiteettien ja toimintakulttuurien välimaastoissa.

Moniammatilliset opiskelijatiimit ohjasivat nuorten työpajoja yhteistyössä nuorten kanssa työtä tekevien työelämäkumppaneiden kanssa. MOMU-projektin nuorille suunnattujen työpajojen tavoitteina olivat itseluottamuksen ja itseymmärryksen lisääminen, välineiden antaminen itsensä ilmaisemiseen ja vuorovaikutukseen sekä nuorten tukeminen yhteistyötaidoissa, itsesäätelykyvyissä ja keskittymisessä. Työpajoihin osallistuneiden nuorten odotettiin saavan mahdollisuuksia ja työvälineitä voimaantumiseen, oppimiseen, työelämätaitoihin ja elämäntaitoihin. Nuorten osallistujakokemuksen arviointiin kehitettiin oma kyselylomake opinnäytetyönä.

Hyvinvoinnin välitystoimistossa (HVVT) kehitettiin vuosina 2015–2018 uusia soveltavan taiteen tuotteita sosiaali- ja terveyspalveluihin. Tuotteita kehitettiin monialaisissa tiimeissä, joissa olivat taiteilija, tuottaja ja sosiaali- tai terveysalan ammattilainen. Hyvinvoinnin välitystoimiston monialainen valmennus opetti kuulemaan, näkemään ja ymmärtämään asioita monista eri näkökulmista.

Astuin sosiaalialan ammattilaisena soveltavan ja osallistavan taiteen kentälle ja tuottajien tontille ihmettelemään vuorovaikutusosaamisen kietoutumista näiden ammattien kanssa tapahtuvaan yhteiskehittämiseen. Yhteinen nimittäjä näille on osallistujakokemuksen arvokkuuden kunnioittaminen. Osallisuus käsitteenä edustaa minulle aktiivista toimijuutta ja tasavertaista kohtaamista, työntekijöinä ja asiakkaina. Hyvinvoinnin välitystoimiston yhtenä kehittämistyön tuotoksena on tehty laatukortit. Näiden korttien avulla taidelähtöistä työskentelyä, soveltavaa ja osallistavaa taidetta voi suunnitella ja arvioida monista eri näkökulmista.

2020-luvulla kulttuurihyvinvointia kaikille

Sosiaalialalla laajimmin yleistyneet käsitteet liittyen kulttuurihyvinvointiin ovat toiminnalliset menetelmät ja taidelähtöiset menetelmät. Näitä käsitteitä käytämme myös sosiaalialan koulutuksessa. Toiminnalliset menetelmät kattavat lähes kaikki mahdolliset tekemisen mahdollisuudet puhetyön ohella. Taidelähtöisyys ei mielestäni edellytä taiteilijaa työn tekemiseen vaan sosiaalialan koulutuksen saaneet työntekijät voivat opetella taiteesta opittuja menetelmiä vuorovaikutustyöhön asiakkaiden kanssa. Soveltava ja Osallistava taide käsitteenä antaa mielestäni odotuksen siitä, että ammattitaiteilija ohjaa taidetta työskentelyä.

"Kulttuurisen hyvinvoinnin mahdollisuuksien tarjoaminen kaikille on arvokas, myös sosiaalialan arvoihin kiinnittyvä tavoite."

Taikusydän Taiteen edistämiskeskuksen rahoittamana hankkeena on luonut valtakunnallisesti kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen tähtääviä rakenteita. Arts Equal isona kansallisena Suomen Akatemian rahoittamana hankkeena pyrkii tutkijoiden työn avulla tukemaan taiteen saavutettavuutta kaikille suomalaisille. Tavoite on tärkeä, sillä erityisesti sosiaalialan asiakkailla on monia vaikeuksia päästä osalliseksi kulttuurihyvinvoinnista.

Sosiaalialan koulutukseen sisältyvät toiminnallisten ja taidelähtöisten menetelmien opinnot ohjaavat opiskelijoita kulttuurihyvinvoinnin teoreettiseen ja kokemukselliseen ymmärtämiseen. Koulutuksessa syntyvä myönteinen asenne kulttuurihyvinvointia kohtaan voi vaikuttaa merkittävästi myös siihen, että taiteen kentältä tulevat toimijat halutaan mukaan sosiaalialan vaativaan asiakastyöhön lisäämään sitä.

Kuvat: Suvi Harvisalo & Suvi Kivelä

Lukuvinkit

Boehm, C., Lilja-Viherlampi, L-M., Linnossuo, O. et al. 2016. Contexts and Approaches to

Multiprofessional Working in Arts and Social Care. UAS JOURNAL. Eapril. (referee-julkaisu)https://uasjournal.fi/in-english/contexts-and-approaches-to-multiprofessional-working-in-arts-and-social-care/

Halme, R. & Susi. M. 2018. Kohtaamisia nukketeatterin keinoin – Kokemuksia vuorovaikutteisesta nukketeatterista. Verkkojulkaisu.

Haveri, M. 2016. Hyviä kysymyksiä – eettinen erityistaidetoiminta. Hämeenlinna: Kettuki ry.

Heikkilä, M., L. Tikkaoja, O. 2015. Tatun ja Soten Työkirja. Vinkkejä osallistavan taiteen tuotantoon taiteilijalle, tilaajalle ja tuottajalle. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja.

Helander, S., Linnossuo, O. & Tikkaoja, O. 2018. Tatu ja Sote sukupolvityössä. Ideoita eri ikäisten yhteistoimintaan osallistavan taiteen keinoin. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 43.

Hynninen, S. E. 2016. Luovat ja taidelähtöiset menetelmät lastenkodin arjessa. Ohjaajan ja lapsen vuorovaikutustapojen rikastaminen. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Taidekasvatuksen maisteriohjelma.

Hyppönen, Merja & Linnossuo, Outi (toim.) 2002. Zip, Zap ja Poing. Toiminnallisia menetelmiä ja leikkejä hoito-, kasvatus- ja sosiaalialan työhön ja koulutukseen. Helsinki: Lasten keskus.

Hyppönen, Merja & Linnossuo, Outi (toim.) 2006. Intohimosalaatti. Toiminnallisia menetelmiä hoito-, kasvatus- ja sosiaalialan työhön ja koulutukseen. Helsinki: Lasten keskus.

Häkkinen, L. Tikkaoja, O. Linnossuo, O. 2016. Vuorovaikutus osallistavan taiteen ryhmänohjauksessa. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 26.

Häkkinen, L. Tikkaoja, O. Linnossuo, O. 2017. Osallistavaa taidetta nuorten parissa. Työkirja kenttään tutustuvalle. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 27.

Koskenniemi, P. 2007. Osallistava teatteri – Devising ja muita merkillisyyksiä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi 2007.

Kuukasjärvi, A., Linnossuo, O. Sutinen, J. (toim.) 2011. Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 53/2011.

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Valtiotieteiden tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Tutkimus 109. THL. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Laaksonen-Sassa, M., L. Linnossuo, O. & Tikkaoja, O. 2018. Taide päihdetyössä. Työkirja toiminnan suunnitteluun. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 36.

Laitinen, K. & Sundström, M. 2012. Vuorovaikutustaitojen kehitys osana lääkäriopiskelijan ammatillista kasvua. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.

Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. 2017. Taide ja hyvinvointi: katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Arts Equal. Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2017.

Lilja-Viherlampi, L-M. 2007. "Minunkin sisällä soi" – musiikin ja sen parissa ja oppimiseen. Sitran verkkosivut.

Taidelähtöiset ja toiminnalliset menetelmät identiteettityön ja osallisuuden tukena – oppimisopas ohjaajille. "Ilman heitä en olisi löytänyt tähän hetkeen". Kansalaisfoorumi 2015.

Teatteri kasvatuksen taiteena. Ohjaaja taidekasvattajana. Kansalaisfoorumi 2016.

Tavarat taskuissa. Nuorten ryhmäohjauksen taidelähtöisiä menetelmiä. MIMO-projekti 2010-2013. **www.turkuamk.mimo.fi**

Toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus.

Linnossuo, Outi. (toim.) 1997. Hyvä, paha ja hauska. Kasvuharjoituksia lasten ja nuorten kanssatehtävään työhön. Helsinki. Lasten keskus.

Linnossuo, Outi. 1998. Tutkimuskatsaus seikkailukasvatusinterventioiden vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta. STAKES. Tieto kiertoon. **www.stakes.fi/vye/huosta**

Linnossuo, O. 2007. Projektiorganisoitu kehittämistyö riskilasten ja -nuorten palveluissa Turussa vuosina 1993-2003. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 25. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus.

Martin, M. & Heiska, H. & Syvälahti, A.& Hoikkala, M. 2012. Satoa ryhmästä. Opas hyvinvointiryhmän ohjaajalle. YTHS oppaita 9/2012. **https://www.yths.fi/filebank/1546-Satoa_ryhmasta.pdf**

Pääjoki, T. & Tikkaoja, O. 2018. Taide palvelee. Soveltavan taiteen palvelumuotoilu. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja 45.

Raivio, M. ym. 2016. (toim.) Minun kulttuuripajani. Tarinoita toivosta, kohtaamisesta ja mielenterveydestä. Sosped -säätiö. Printlanti.

Rosenlöf, A-M. 2017. Kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen Turun kaupungissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 240. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Sitran ja Taikusydämen tietokortit: Taiteen ja kulttuurin vaikutukset terveyteen, sosiaaliseen hyvinvointiin

05.04.2019